म. ग्रं. सं. ठाणे.
विषय : काव्य
सं. क्र. २४७७

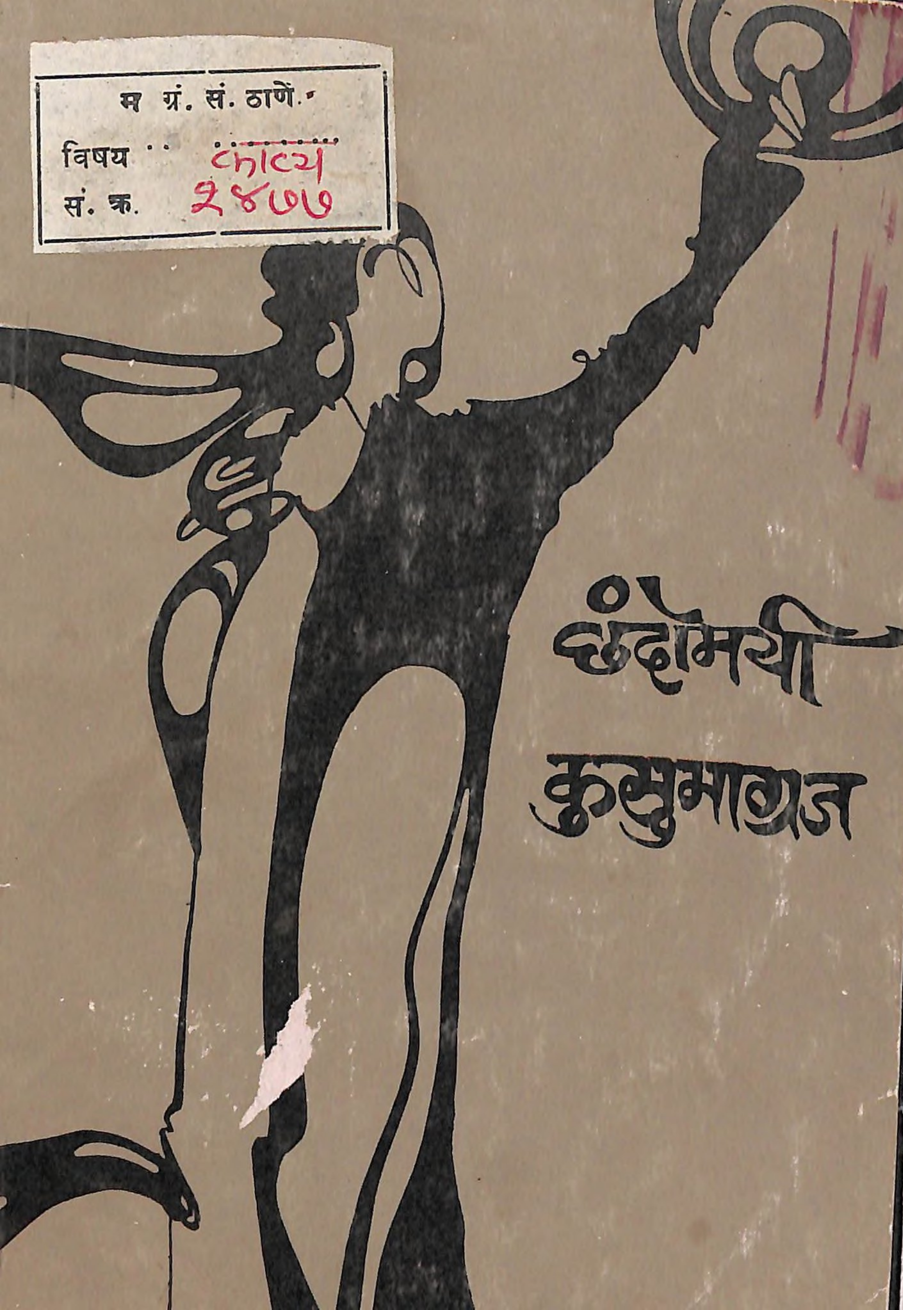

छंदोमयी

कुसुमाग्रज

संदर्भ विभाग
नाव्य
२४७७

मराठी ग्रंथ संग्रहालय, ठाणे.

सूचना :—खाली दिलेल्या तारखेपर्यंत पुस्तक/मासिक परत करावे, तसे न केल्यास घटना नियम क्र. ५ (८) नुसार प्रतिदिनी ५ पैसे जादा वर्गणी भरावी लागेल.

29 JUN 1994

(क्रु. मा. पहा)
१००००–११–८९

संदर्भ विभाग
काव्य
२४७७

काव्य
२४७७

छंदोमयी

छंदोमयी

कुसुमाग्रज

पॉप्युलर प्रकाशन
मुंबई

छंदोमयी
(म–४८९)
पॉप्युलर प्रकाशन
ISBN 81-7185-280-7

CHHANDOMAYEE
(Marathi Poems)
Kusumaagraj

© पॉप्युलर प्रकाशन प्रा. लि.

पहिली आवृत्ती : १९८२/१९०३
दुसरी आवृत्ती : १९९२/१९१३

किंमत : पस्तीस रुपये

प्रकाशक
रामदास भटकळ
पॉप्युलर प्रकाशन प्रा. लि.
३५ सी, पं. मालवीय मार्ग
ताडदेव, मुंबई ४०० ०३४

मुद्रक :
श्रीपाद ऑफसेट
गांजवे चौक, सदाशिव पेठ,
पुणे - ४११ ०३०.

■

नाशिकच्या

परिसरातील

गोदावरीस —

■

अनुक्रम

देणं १
सूर्य २
कणा ३
आधार ४
डाव ५
नाते ६
कवि-प्रकरण ७
जोगीण ११
जपून १२
हुकूमशहा १३
तात्पर्य १४
हे गगना १५
छंद १६
विराणी १७
चिमणी १८
मोर १९
मूल्य २०
गर्दी २१
प्रेमयोग २२
नजर २५
प्रार्थना २६
चार्वाक २७
मराठीपण २८
गिधाडे २९
मर्यादा ३०
दूर ३२
प्रवासी पक्षी ३३
यौवन ३५
चांदणं ३७
कळे मला ३८
स्पर्श ३९
गवळण ४०
अस्तानंतर ४१
भावगीत ४२
अजूनही ४३
सूर्यपुत्र ४५
शोध ४७
यमक ४८
शब्द ४९
म्हातारा म्हणतोय ५०
अनोखा ५१
तोच जाणे ५२
नदीतले जळ ५३
कारवार ५४

आकाश	५७
पळस	५८
राजसागर	५९
मेघ	६०
डोह	६१
अश्वमेध	६२
वादळ	६३
आनंदलोक	६४
प्रेम म्हणजे	६५
आरसा	६७
अगतिक	६८
मेणा	६९
तेव्हाही	७०
स्तोत्र	७१
धरा म्हणाली	७२
अव्यक्तादीनि	७३
पर्वणी	७५
भेटीलागी	७७
दोन कणिका	८०
गालिब गीते	८१

•

काव्य
क्र. क्र. 2866

देणं

मातीपण
    मिटता मिटत नाही
आकाशपण
    हटता हटत नाही;
    आकाश मातीच्या
    या संघर्षात
माझं जखमांचं देणं
फिटता फिटत नाही.

सूर्य

सूर्य लाडका आला माझा
लखलखणारा किरीट माझ्या
    विश्वघराचा,
प्रकाशदाता जीवनदाता
चिर सांगाती या एकाकी
    मुशाफिराचा.

सूर्य सदाशिव आला माझा
रूपनगर तो रोज बांधतो
    माझ्यासाठी,
युगायुगांची जीवनरेषा
जीवनास मम जोडुन देतो
    तो जगजेठी.

रात्र मला ज्या तळ्यात टाकुन
नग्नपणाने निघून गेली
    त्यातुन वरती
तटावरी आणून तयाने
पुन्हा दिले मज दिगंत माझे
    माझी धरती.

कणा

‘ ओळखलंत का सर मला ’ – पावसात आला कोणी
कपडे होते कर्दमलेले केसावरती पाणी.
क्षणभर बसला नंतर हसला बोलला वरती पाहून :
‘ गंगामाई पाहुणी आली, गेली घरट्यात राहून;
माहेरवाशीण पोरीसारखी चार भिंतींत नाचली
मोकळ्या हाती जाईल कशी–बायको मात्र वाचली–
भिंत खचली चूल विझली होते नव्हते नेले
प्रसाद म्हणून पापण्यांमधे पाणी थोडे ठेवले–
कारभारणीला घेऊन संगे सर, आता लढतो आहे
पडकी भिंत बांधतो आहे. चिखलगाळ काढतो आहे ’–
खिशाकडे हात जाताच हसत हसत उठला,
‘ पैसे नको सर, जरा एकटेपणा वाटला–
मोडून पडला संसार तरी मोडला नाही कणा
पाठीवरती हात ठेवून नुसते लढ म्हणा. ’

आधार

चिंब चिंब
    भिजतो आहे,
भिजता भिजता
    मातीमध्ये
पुन्हा एकदा रुजतो आहे.
हिरवे कोवळे कोंब माती
माझ्याभोवती बांधते आहे
विरते पाश सरते नाते
पुन्हा पुन्हा सांधते आहे.

    अहो माझे तारणहार,
    जांभळे मेघ धुवांधार,
तेवढा पाऊस
    माघार घ्या;
आकाशातील प्रवासाला
आता तरी आधार द्या.
आधार म्हणजे
निराधार...

डाव

तिन्ही सांजाच्या धुक्यात
कटी कळशी घेऊन
कुंकू कपाळी भरून
गेलीस तू.

वाट पाहून पाहून
माझे शेवाळले डोळे
पाय भयभीत वळे
नदीकडे.

तेथे कळे तुझा डाव
घट पडे घाटावर
रेषा कुंकवाच्या चार
पाण्यावरी.

नाते

नात्यास नाव अपुल्या देऊ नकोस काही ।
साऱ्याच चांदण्यांची जगतास जाण नाही ।।

व्यवहारकोविदांचा होईल रोष होवो ।
व्याख्येतुनीच त्यांची प्रज्ञा वहात जाई ।।

ना तालराग यांच्या बंधात बांधलेला ।
स्वरमेघ मंजुळाचा बरसे दिशांत दाही ।।

गावातल्या दिव्यांना पथ तो कसा पुसावा ।
मंझीलकी जयाची तारांगणात राही ।।

....तेव्हा
मी कवी असतो
म्हणजे कोण असतो ?
काय असतो ?—

(ओवी)

आता निंदू कवीश्वर
जे शब्दसृष्टीचे किंकर
सरळ वाक्ये वक्राकार
करिती ते हे कवी ॥

कवी हे सैतानाचे सोयरे
कवी हे भोग-विकृतीचे झरे ।
की संसाराच्या नितळ तनुवरे
ही गलांडेच उमटली ॥

की हे अहंकाराचे आयने
घालती किल्मिषांची दुकाने ।
की हे अंजीरवृक्षाची पाने
अनुचिताचे सोबती ॥

कवी हे सभ्यतेचे मारेकरी
नागवत पंथाचे वारकरी ।
नसते कवी या पृथ्वीवरी
तरी न काही खोळंबते ॥

अहो हे मांसलाचे भोगी
तमोवनातील बैरागी ।
नाना विकृतींच्या बचनागी
धूम्रवलयी पोहती ।।

वासना-कामनांची तळघरे
तेथ ही सर्पजाती संचरे ।
जे देखता खीही शहारे
ते सर्व हे देखती ।।

कवी हे लंपटांचे उद्गाते
प्रथाप्रघातांचे विघ्नकर्ते ।
वीररसाचे विक्रेते
रणभीरू असोनिया ।।

उपमा प्रतिमांची दळे
ती गांजेकसांची वायचळे ।
तारापुष्पांच्या बाष्कळे
भंडावून सोडती ।।

प्रेषिताच आणती आव
खोलीत करती धावाधाव ।
म्हणती घातला घाव
असुंदरावरी ।।

शस्त्रे-शास्त्रवेत्ते नेते
समाजरथ ओढती पुढते ।
धुरेवरी बैसले धुंगुरटे
म्हणे मीच चालवी ।।

हे खरं आहे का?
असेलही.
आणि तरीसुद्धा—

(ओवी)

मी जेव्हा कवी असतो
तेव्हा मी कुणाचाच नसतो।
गगनयानापरी होतो
स्फोटाने विलग मी ॥

भ्रमता वैराण प्रांती
इंद्रगुहांची दारे उघडती।
व्यथा-वेदनाही बहरती
प्राजक्तापरी ॥

या सोमाची चढता नशा
व्यवहारी हरपल्या रेषा।
अलग करूनी आत्मतोषा
शिल्प त्यांचे बांधतो ॥

ठिणग्या वणव्यापरी विस्तारती
अश्रू सागरापरी कल्लोळती।
संस्कृतीच्या शृंगाराची महती
तेथे मग लोपते ॥

द्रवता अनुभूतीची अर्कधार
विरघळे विगुणतेचे विखार ।
मन घेतसे साचार
रूप देहाचे ।।

आकळे संतत्वाची प्रकाशता
उजाडे देहदेहीची ईश्वरता ।
मांसलासही पुण्यशीलता
प्राप्त होते ।।

या काव्याच्या विरहकाळी
सहस्र व्याख्यांचा असतो बळी ।
उमलता ही आकाशकळी
व्याख्यातीत होतसे ।।

मिळे असंगतेचा मंत्र-मणी
फिटे संकेताची गवसणी ।
सोलीव तत्त्वाचे वासरमणी
उगवती उदयाचली ।।

सचेत सुंदराचा गाव
दिसतो विश्वात ठायोठाव ।
पैलतीरींचा महाराव
मूर्त रूपी पाहतो ।।

कवित्व विकृतींचे गोठवण
नानाविध वेदनांचे कारण ।
तरी मातीचे हेच उधाण
आकाशी उसळते ।।

जोगीण

साद घालशील
  तेव्हाच येईन
जितकं मागशील
  तितकंच देईन

दिल्यानंतर
  देहावेगळ्या
सावलीसारखी
  निघून जाईन.

तुझा मुकुट
  मागणार नाही
सभेत नातं
  सांगणार नाही

माझ्यामधल्या
  तुझेपणात
जोगीण बनून
  जगत राहीन.

जपून

इथे सांडले सॉक्रेटिसच्या
विखार पेल्यातले ।
गौतम-गांधींच्या नेत्रांतिल
करुणाश्रू शिंपले ।।
रक्त सुळाने या जमिनीवर
येशूचे ओतले ।
दलदलीत या टाक प्रवासी
जपुनि जरा पाउले ।।

हुकूमशहा

हुकूमशहांचे
    काचमहाल
सत्तेच्या आणि संपत्तीच्या
उन्मादाने ओथंबलेले,
जन्म देतात
असामान्यतेच्या आविर्भावातून
अमानुष बलात्कारांना:
पण तोपर्यंतच,
जोपर्यंत सामान्य माणूस
रस्त्यातला
जंगलातला
शेतातला कारखान्यातला
उठत नाही जाळ होऊन
आणि करीत नाही चुराडा
दगडांचा वर्षाव करून
त्या बिलोरी ऐश्वर्याचा.

संस्कृतीच्या व्यवहारात
हा एक दिलासा आहे
की सामान्य माणूस
कधीही मरत नाही
कितीही मारला तरी.

तात्पर्य

चोराच्या कपाळावर
वेश्येच्या स्तनावर
मवाल्याच्या मनगटावर
केव्हा
        मी वाचले शिलालेख
        नितळ महात्मतेचे;
आणि केव्हा वाचले
        सज्जनांच्या स्मितांवर
        साधुसंतांच्या कफन्यांवर
        सचिवांच्या फायलींवर
ताजे कलम
        वेश्यावृत्तीचे,
        मवालेगिरीचे,
        चोरपणाचे.
तात्पर्य :
संज्ञा स्थिर असल्या
तरी प्रवृत्ती प्रवाही आहेत.

हे गगना

हे गगना तू माझ्या गावी
आणि तिच्याही गावी
तुला उदारा, पहिल्यापासुन
सर्व कहाणी ठावी.

अशी दूरता अपार घडता
एक तुझीच निळाई
अंतरातही एकपणाचे
सांत्वन जगवित राही.

घन केसातुनि तिच्या अनंता
फिरवित वत्सल हात
सांग तिला की दूर तिथेही
जमू लागली रात.

छंद

दिवा दिसताच
    प्रकाश मागणे
पक्षी दिसताच
    आकाश मागणे
असला छंद—बरा नाही.

ज्योती जळतात
    माझ्याचसाठी
पाखरं उडतात
    माझ्याचसाठी
असला समज—खरा नाही.

विराणी

ऐल तटावर
पैल तटावर
दोन पाखरे नदीकिनारी
दोघांच्याही
उरामधे शर
मारुनि गेला कुणी शिकारी.
त्या जखमांची
आर्त वेदना
शब्द फेकते गगनावरती
त्या शब्दातुन
ओळख पटली
युगे युगे जी मिटली होती.
मावळतीवर
मेघ पेटले
ओसरतीवर फुटले जाग्रण
जीवनातल्या
सांध्य क्षणाला
अवचित कळले जीवितकारण.
विसकटलेले
पंख उसळले
हवेत दुखली एक विराणी
आणि नदीच्या
अथांगतेचे
मौन उसवले दोन ठिकाणी.

चिमणी

फांदीवर चिमणी
भुरकी पांढरी
चिवचिव करते–

माझ्याकडे बघते
नभाकडे बघते
चिवचिव करते–

फांदीवर चिमणी
भुरकी पांढरी
रुमझुम नाचते
मन माझे काचते–

चिमणीची येजा
आकाशात असते
म्हणून तिला पुष्कळ
कळलेले असते.

मोर

चंद्र कलंडला तरी
रात्र वेल्हाळत आहे
फांद्यांतून जळावर
स्वप्न निथळत आहे.

मैफलीच्या अखेरीला
उभी कोपऱ्यात वीणा
तारांतून तरी मंद
गीत पाझरत आहे.

सोस जीवना, हा किती
अस्तित्वाच्या सीमेवर
पंखहीन लालसेचा
मोर आरवत आहे.

मूल्य

सातव्या मजल्यावरती आपण
फ्रीजमध्ये राखलेली
सुंदर सफरचंदी मूल्ये
बर्फाळ साखरेत माखलेली
तीही सारी थोरच आहेत.
पण–
एक मूल्य असे आहे
रस्त्यावर जे फिरते आहे
उकिरड्यावर चरते आहे
थंडीवाऱ्यात मरते आहे
हेच मूल्य
माझ्या मनात साचले आहे
सार्वभौम
मेघासारखे.

गर्दी

महापुराच्या राक्षसी पाणलोटातील
प्रत्येक थेंब अलग केला
तर तोदेखील गवताच्या पानावर
केव्हातरी थरथरला असेल.

वादळाच्या भीषण तांडवातील
प्रत्येक झोत अलग केला
तर तोदेखील गुलाबाच्या पाकळ्यांमध्ये
केव्हातरी रुणझुणला असेल.

निर्दय क्रोधाने धावणाऱ्या गर्दीतील
प्रत्येक माणूस अलग केला
तर तोदेखील करुणेच्या मृणाल बंधामध्ये
केव्हातरी बांधलेला असेल.

प्रेमयोग

प्रेम –
कुणावर करावं ?
        कुणावरही करावं.

प्रेम –
राधेच्या वत्सल स्तनावर करावं
कुब्जेच्या विद्रूप कुब्बडावर करावं,
        भीष्मद्रोणांच्या थकलेल्या
        तीर्थरूप चरणांवर करावं,
        दुर्योधन-कर्णाच्या अभिमानी
        अपराजित मरणावर करावं,
प्रेम कुणावरही करावं.

प्रेम –
सुदामा नावाच्या भटजीवर करावं
अर्जुन नावाच्या राजेंद्रावर करावं,
बासरीतून पाझरणाऱ्या
सप्तस्वरांच्या चांदण्यावर करावं,
यमुनेचा डोह जहरून टाकणाऱ्या
कालियाच्या फण्यावरही करावं,
प्रेम कुणावरही करावं.

प्रेम –
रुक्मिणीच्या लालस ओठांवर करावं
वक्रतुंडाच्या हास्यास्पद पोटावर करावं,
गाईच्या नेत्रांतील
अथांग कारुण्यावर करावं,
मोराच्या पिसाऱ्यातील
अद्भुत लावण्यावर करावं,
प्रेम काळजाच्या नात्यावर करावं
आणि खड्गाच्या पात्यावरही करावं,
प्रेम कुणावरही करावं.

प्रेम –
गोपींच्या मादक लीलांवर करावं
पेंद्याच्या बोबड्या बोलावर करावं,
यशोदेच्या दुधावर –
देवकीच्या आसवांवर –
प्रेम बलरामाच्या खांद्यावरील
नांगराच्या फाळावर करावं,

कंसाच्या काळजातील
द्वेषाच्या जाळावर करावं,
ज्याला तारायचं
त्याच्यावर तर करावंच
पण ज्याला मारायचं
त्याच्यावरही करावं,
प्रेम कुणावरही करावं.
प्रेम –
योगावर करावं
भोगावर करावं.
आणि त्याहूनही अधिक
त्यागावर करावं.
प्रेम –
चारी पुरुषार्थांची झिंग देणाऱ्या
जीवनाच्या द्रवावर करावं,
आणि पारध्याच्या बाणानं घायाळ होऊन
अरण्यात एकाकी पडणाऱ्या
स्वत:च्या शवावरही करावं,
प्रेम कुणावरही करावं.
कारण –
प्रेम आहे माणसाच्या
संस्कृतीचा सारांश
त्याच्या इतिहासाचा निष्कर्ष
आणि भविष्यकालातील
त्याच्या अभ्युदयाची आशा
एकमेव !

काव्य 28006

नजर

मार्क्स रसेलसारखे
सारे निरीश्वरवादी
थांबतात सृष्टीच्या उगमाशी असलेल्या
एका कायद्यापाशी.
उदय नाही, अंत नाही
रूप नाही, रंग नाही
अल्याड नाही पल्याड नाही
अशा पार्थिव कायद्यापाशी
एका स्वयंभू जाणीवहीन अस्तित्वापाशी.
माझ्या तर्काला हे पटते
आणि तरीही वाटते
की या निरीश्वरवाद्यांनी
उत्तर रात्री उठून
पाहिलेले नाही कधीही
चांदण्यांनी खचलेले
अपार धूसराने ओथंबलेले आकाश
माझ्या नजरेने.

प्रार्थना

महापुरुष मरतात
तेव्हा
जागोजागचे संगमरवरी दगड
जागे होतात
आणि चौकातल्या शिल्पात
त्यांचे आत्मे चिणून
त्यांना मारतात
पुन्हा एकदा...बहुधा कायमचेच.
म्हणून–
महापुरुषाला मरण असते
दोनदा,
एकदा वैऱ्यांकडून
आणि नंतर भक्तांकडून.
हे संगमरवरी मरण तुला न लाभो
ही माझी या शुभदिनी मनोमन प्रार्थना.

चार्वाक

जे मला जाणवतं
तेच खरं आहे—
जे मला सुखावतं
तेच बरं आहे,
हे तुझं सांगणं
' मी ' ला सार्वभौम मानणारं
मलाही पटतं.
पण लक्षावधी संबंधांनी
माणसातला ' मी ' जेव्हा
दशदिशा पसरतो
तेव्हा
आपले रस्ते बदलतात,
कारण ' मी ' चं रूपांतर
' आम्ही ' त झालेलं असतं.

मराठीपण

माझं मराठीपण
मी शोधलं सह्याद्रीच्या डोंगरांत
संतांच्या शब्दांत
इतिहासाच्या पानांत,
तेव्हा सारीजणं हसून म्हणाली,
आम्ही शोधलं
आमचं मराठीपण
या भूमीवरील माणसांच्या मनांत
त्यांच्या जखमांत, त्यांच्या रक्तात
ज्यातून उसासतात
सूर्याचे किरण
मराठीपण ओलांडून साऱ्या आकाशाला
गवसणी घालणारे.

गिधाडे

आभाळ
लालभडक
रक्ताळ मांसखंडांनी
खचलेले –
आणि
जमिनीवर
त्या आकाशाकडे
एकटक पाहणारी
गिधाडे–
निश्चल
असंख्य
या क्षितिजापासून
त्या क्षितिजापर्यंत.

मर्यादा

राजे हरवले
राण्या हरवल्या
त्यांचे गुलामही हरवले.
त्या तुताऱ्या
त्या अंबाऱ्या
कमरेपासून मुडपलेले कुर्निसात
दृष्टीच्या कटोऱ्यांना लगटलेली
लाचारीची कोळिष्टके,
सारेच वाहून गेले आहे
लोकशाहीच्या प्रवाहात,
जी लिंकनच्या म्हणण्याप्रमाणे असते
लोकांची, लोकांसाठी, लोकांतर्फे इत्यादी.
नव्या जाणिवांचा
हा लवाजमा घेऊन

मी जेव्हा शोधायला जातो
रस्त्यावर लोंबकळणाऱ्या लक्तरांत
(आणि अनाथालयाचे नेत्र असलेल्या
टेरीलीनच्या बुशशर्टातही)
उमाळ्यावर उजाडलेली प्रतिष्ठा
आणि तिच्यातून परावर्तित होणारा
न्यायाचा प्रकाश,
तेव्हा ते सारे हरवलेले जग
तुताऱ्या वाजवीत, अंबाऱ्या मिरवीत
चहूकडून मला गराडा घालते
आणि आपले ऐतिहासिक मलमली हास्य करीत
मला म्हणते :
ठीक–ठीक–पण हरवण्यालाही
काही मर्यादा असतेच की !

दूर

वाटतं,
तुझं हे अपार दुःख
माझ्या बाहुपाशात
गोठवावं
माझ्या छातीवर
विझवावं
पण
माझ्या बाहुपाशापासून
तू दूर आहेस
हजार शपथांनी.

प्रवासी पक्षी

अंधारलेल्या
आकाशातून
चालले होते
काही पक्षी !
श्रावण ओल्या
हवेवरती
सरकत होती
सफेत नक्षी.

माझे आकाश
माझा अंधार
यांचे अपार
भेदत आहेत
जीवनाची
हलती जाग
अजीवावर
खोदत आहेत.

निःशब्दावर
वल्हवणाऱ्या
सफेत नौका
सफेत शिडे
मीच नव्हे
पृथ्वी सारी
पाहात होती
त्यांच्याकडे.

ऐकले आहे
प्रवास करतात
दिवस रात्र
हजार मैल

डोंगर दऱ्या
नद्या सागर
शहरे जंगले
यांच्या पैल.

आले आहेत
अदृश्यातुन
जाणार आहेत
अदृश्यात

अनंताचे
मौनी बात्रा
हसले थोडे
अंधारात.

गीतावाचुन
साथीवाचुन
अथांगातील
गती उरली

छातीत उगाच
गहिवर भरला
उगाच पापणी
भिजून गेली.

यौवन

अशी हटाची
अशी तटाची
उजाड भाषा
हवी कशाला

स्वप्नांचे नव
गेंद गुलाबी
अजून फुलती
तुझ्या उशाला.

अशीच असते
यौवनयात्रा
शूल व्यथांचे
उरी वहावे

जळत्या जखमा—
वरी स्मितांचे
गुलाबपाणी
शिंपित जावे.

जखमा द्याव्या
जखमा घ्याव्या
पण रामायण
कशास त्याचे

अटळ मुलाखत
जर अग्नीशी
कशास कीर्तन
असे धुराचे.

उदयाद्रीवर
लक्ष उद्यांची
पहाट मंथर
जागत आहे

तुझ्याचसाठी
लाख रवींचे
गर्भ सुखाने
साहत आहे.

चांदणं

स्त्री नव्हे
तर स्त्रीत्व
आणि म्हणून
ती नव्हे
तर त्या
त्या
आणि त्या—
चांदणं मातीतलं । चांदणं पाण्यातलं ।
चांदणं रानातलं । पाखरांच्या गाण्यातलं ।।
कळसावर चढणारं । गिरद्यांवर लोळणारं ।।
एकाकी सरणाच्या । ज्वालांवर जळणारं ।।
चांदणं अश्रू अन् । चांदणं हास्य ।
रडणारं स्वामित्व । हसणारं दास्य ।।

कळे मला

कळे मला तुझ्या
संदर्भ स्तनांचा
ग्रहतारकांचा
वारसा हा

ग्रहतारकांच्या
परी पलीकडे
पृथ्वीवर घडे
काही तरी

निर्मितीच्या शिरी
माणसाचे मन
विश्वात समान
ज्यास नसे

त्वचेमागे मन
मनामधे भाव
त्याचा थोडा ठाव
शोधतो मी.

स्पर्श

स्पर्शातूनी अरण्ये उठती तुझ्या कधी ती
ज्यातून गोठलेल्या हिरव्या घनांध राती ।।

कुहरात श्वापदांचे संचार हिंस्त्र तेथे
विक्राळ सावल्यांच्या हेलावती वराती ।।

सगळ्याच जाणिवांना ये रूप आदिवासी
उन्मेष संस्कृतीचे सारे झडून जाती ।।

काळोख जीवनाच्या गर्भाशयात साठे
मातीत मांसलाच्या जिरतात सर्व नाती ।।

स्पर्शात त्याच केव्हा फुलती सरोवरे ही
तारांगणे पुनेची ज्याच्या जळात न्हाती ।।

लहरी निळ्या हजारो करुणार्त सांत्वनाच्या
अस्वस्थ हा किनारा अपुल्या कुशीत घेती ।।

गवळण

सांजवाती पेटल्यावर क्रूर तू होतोस का ?
साद कालिंदीकिनारी येऊनी देतोस का ? ।।

अलगुजाची नादगंगा नीरवावर दाटते
सावल्यांचे विश्व सारे अमृताने पेटते ।।

साद नाही– अमृताची जीवघेणी हाक ती
जीवनाच्या लक्ष धारा त्या क्षणावर गोठती ।।

मंत्र ते माझ्याचसाठी, मी कुडीतून वाहते
बंध जळती कर्पुरासम मी न माझी राहते ।।

सोडते मी चूलगोठा जाण एकच अंतरी
वादळातील पीस व्हावे जावया घाटावरी ।।

गावकीचे राजरस्ते-धावती-होते गती
अंधतेला ना दिसे देऊळ वस्ती भोवती ।।

धावणाऱ्या पावलांनी संचिते तोडीत मी
दुर्गती जोडीत जाते गर्द रात्रीच्या तमी ।।

आणि जेव्हा मी नदीच्या कातळावर पोचते
स्तब्धतेचे निर्जनाचे शून्य केवळ पाहते ।।

शांत पाणी शांत झाडे शांत श्यामल अंबरी
एकटी मी एकटी त्या नीरवाच्या सागरी ।।

साद किंवा साद देता काहिही तेथे नसे
शूल लज्जेचा उरी खोचून मागे येतसे ।।

निर्दया, ही काय लीला काय आहे मानसी ?
ना कुठे घेऊन जासी, ना इथेही ठेवसी ।।

अस्तानंतर

जाणतो मी अस्तकाळी
या नभाचे सत्त्व सारे
मावळे सूर्यास्तें.

जाणतो की धूसरावर
वाहती खग सांज वेळी
ती नभाची आसवें.

गर्द झाडांच्या तळाशी
सावल्या हलती, नभाच्या
भीतिचे थरकाप ते.

वादळे करती जळावर
वा गुहेतुन नाद भीषण
हुंदके आलाप ते.

जाणतो या मध्यरात्री
जी तमावर प्रकट होते
तारकांची संपदा.

या नभाचा या तमाचा
तो प्रकाशाशी उद्याच्या
एक दुर्दम वायदा.

भावगीत

सांध्य सावल्यांत एक
भावगीत हरवले
शोधतो घनाघनात
सूर मी तयातले.

त्या सुरेल संगतीत
पंख लाभले उपेस
जाहले मलूल दाह
जाळत्या उन्हातले.

सांत्वने नि रक्षणेहि
उमलली स्वरात त्या
तेच गीत जागवीत
दीप अंतरातले.

या रितेपणात रात
ये घनांध भोवती
काळजात थेंब थेंब
गोठती तमातले.

अजूनही

निळया जांभळया नदीला
आंबेवनाची सावली
भेट पहिलीवहिली
अकल्पित.

भेट दूरस्थपणाची
गर्भरेशमी क्षणांची
सौदामिनीच्या बाणांची
देवघेव.

गुलबक्षीच्या फुलांनी
गजबजले कुंपण
वेचू लागला श्रावण
मोरपिसे.

ओल्या आभाळाच्या खाली
इंद्रचापाचे तुकडे
तुझा करपाश पडे
जीवनास.

कधी रेताडीचे रस्ते
कधी मोहरली बाग
कधी प्रासादास आग
कर्पुराच्या.

सप्तसुरांतुनी गेले
माझ्या जीवनाचे गीत
तुझ्या सारंगीची तात
साथ झाली.

बर्फवाट शिशिराची
आता पुढलिया देशी
तुझ्या मिठीची असोशी
अजूनही.

सूर्यपुत्र

बाप नसलेल्या
साऱ्या अनौरस अपत्यांमध्ये
मी आहे– सर्वश्रेष्ठ
सूर्यपुत्र,
सूर्य आणि पृथ्वी यांच्यांतील
एका अज्ञात संकेतातून
आकारलेला.

होय– मला जन्म दिला असेल
कोणा पुरुषाच्या वीर्याने
पण गर्भाशयातील काळोखात
लज्जास्पद होऊन पडलेले
ते अस्तित्व
लाख पाकळ्यांनी साकार झाले
तेजोमय झाले
ते तुमच्या व्यवहाराबाहेर असलेल्या
सूर्याच्या आशीर्वादाने
आणि धरतीच्या मायेने.

म्हणून
तेच कायदे मी मानतो
ज्यांचा उगम
माणसात वा
माणसांच्या समूहात नव्हे
तर सूर्याच्या प्रकाशात
आणि पृथ्वीच्या मायेत
झाला आहे
फक्त तेच.

शोध

सृष्ट शक्तीच्या
या अंतहीन भांडारात
मी शोधीत होतो
तुझा रत्नजडित राजमुकुट
सर्व चराचर उन्मेषांचे
नियमन करणारा ;
मला तू दिसलास
आणि दिसला नाहीसही ;
दिसलास तेव्हा
मी होतो एक संन्यासी
विश्वाच्या व्यवहारातुन
हरवलेला,
आणि दिसला नाहीस तेव्हा
मी होतो एक कठोर
साऱ्या धूसरावर कट्यारी मारणारा
मारेकरी
माझ्याच कवित्वाचा.

यमक-दुष्काळी

उन्हात निखारलेली खडी
फुटता फुटेना
स्तनाला चिकटलेले मूल
सुटता सुटेना
करंगळीतून गळणारे रक्त
हटता हटेना
बाई फोडतच राहिली
बाई फुटतच राहिली.

शब्द

कोशातला एक शब्द :
' विषण्ण '
पण मी कधीच
न वापरलेला,
आज तो कोशामधून
उतरला आहे
माझ्या घरामधे—अचानक ;
दर्ग्याच्या भिंतीसारखा
पांढरा, अस्थिपंजर,
काजळकाळी रजई
अंगावर पांघरून
संथ पावले टाकीत
निःशब्द
वावरतो आहे सर्वत्र
सर्वव्यापी
सूड घेतल्यासारखा.

दोन प्रासंगिके :

म्हातारा म्हणतोय....

भीक आली भीक
डोळे पुसूनशान बये
थोडं तरी शीक ॥
तुह्यासाठी लुगडं आलंय
माह्यासाठी सद्रं आलंय
धान्य आलंय, पैसं आलंय
सायबांकडून रडणं आलंय
त्येच्यासाठी घरावर पण
कुऱ्हाड कोयतं झडलं पायजे
रस्त्यावरती रगत वोकून
पोटचं पोर पडलं पायजे ॥
भीक आली भीक
डोळे पुसूनशान बये
थोडं तरी शीक ॥
पाव आलंय बिस्कूट आलंय
भांडं आलंय चूल आलंय
कांबळ आलंय घोंगडं आलंय
भलाईला फूल आलंय
त्येच्यासाठी काळजामंदली
माया थोडी सुटली पायजे
मवाल्यांच्या वोझ्याखाली
लाडकी लेक फुटली पायजे ॥

अनोखा

यांत्रिकतेने कुणास तेव्हा
जनातले मी नाव सांगतो
संदर्भाचे घर असते पण—
मी त्यामधला कुणीच नसतो.
अशा घडीला इतुका जातो
दूर दूर मी भवतालातुन
विशेषणांच्या क्रियापदांच्या
कवचामधुनी सुटते जीवन
मी ऊसतो ढग एक नभातिल
एकपणावर तरंगणारा
अर्थावाचून अपारतेतुन
मला वल्हवी निवांत वारा
होतो नित्यासही अनोखा
सहवासातिल तुटते नाते
संथ वाहते स्वप्न निराशय
नेत्र कुणाचे तेहि न कळते.
अशा प्रवासी अखेर केव्हा
पहाडखडकावर आदळतो
थेंब थेंब होऊन जिण्याचे
पुन्हा धरेच्या गळ्यात पडतो.

तोच जाणे

त्वष्ट्याने
कातून काढला सूर्य
संज्ञेच्या सांत्वनासाठी
आपल्या सुतारी चक्रावर,
तसाच काततो आहे मला
सूर्य
काळाच्या करवती चाकावर
आणि भिरकावून देतो
माझे अगणित चिरफळ
सहस्र स्थळांवर
कोट्यवधी क्षणांवर.
क्षणापळांनी कातलेला मी
अनेक स्थळांनी गिळलेला मी
असंख्य घटनांनी तोडलेला मी
किती शिल्लक राहिलो आहे.
सूर्यच जाणे !

नदीतले जळ

नदीतले जळ चांदण्यातही
आता लहरत नाही ।
वसंतातही हिरवा चाफा
आता बहरत नाही ।।
पाउलवाटा याच चोरट्या चढती दरडीवरी
कुठे जायचे माहित नसता जात राहती परी
मोरपिसांचे स्वप्न तयांना
आता गवसत नाही ।।
जुने शिवालय हटातटाने अजून जगते तसे
पडक्या घुमटामधून वारा घोंगावत जातसे
अस्तकालचे इंद्रजाल पण
येथे उतरत नाही ।।
पैलतटावर दाट सावल्या उन्हात आंबेवनी
उसासतो मदगंधित मोहर देठादेठातुनी
स्तब्ध राहती कोकिळ तेथे
कूजन बरसत नाही ।।

कारवार

काही स्फुटे : काही यमके

अस्तरवीची
एक पाकळी
सांध्य घनांच्या
जंगलामध्ये
जळते आहे
त्या तेजाची
गहन एकता
इथे किनाऱ्या-
वरती मजला
कळते आहे.

*

हजार लाटा क्षितिजापासुन
मुक्तकुंतला धावत येती
या पुळणीवर थबकुन मजला
अवकाशाचा आशय देती.

*

मला एकटा
पाहुन येथे
लहरीलहरींत
कुजबुज होते
...होय सयांनो
खरे असे ते.

मराठी ग्रंथसंग्रहालय ठाणे
वा. क्र. 28106
शाखा (स्थळ प्रत)

*

दूर दूर त्या दिवसापासुन
आलो येथे दरियापाशी
फेसळती पण या दरियावर
त्या दिवसाच्या धूसर राशी.

*

गर्द लोकरी
रान लपेटुन
जळात डोंगर
फिरवित कंदिल
करी पहारा
दर्यावरती.

दुभंगलेल्या
मम नजरेला
त्याच दिव्याचा
जरा सहारा.

*

इथे जळाच्या खोल तळाशी
इंद्रधनूंचे गाव असावे
दर्यावर मग मोरपिसांचे
विशाल पंखे का न दिसावे.

*

हेच पांथघर ते अशीच वर्ती
होती खोली
अशीच होती रात्र तुफानी
ओली ओली
असाच होतो घशात ओतित
जळती धारा
त्या पाण्याला परी न गवसे
आज किनारा—
—असे वाटते एक पिसा मी
अपार भेसुर अभावांतुनी
धावत आहे,
भयाण परक्या निःशब्दांतुन
दोन शब्द ते—अता—पुरे—चे
शोधत आहे.

आकाश

होता धरा ही पारखी
जात्रे नभा, कोणीकडे
तुझिया घरातच वत्सला,
हृदयास सांत्वन सापडे.

होती कथा तुज माहिती
होते इशारे तू दिले
नीलार्त लोचन तेधवा
होते तुझे पाणावले.

थोरीव की ना बोलता
ओढून घेसी तू उरी
देशी उसे ज्वलनास या
त्या चंदनी चंद्रावरी.

पळस

मेघांच्या पळसाचा
अस्तावर जाळ
अस्ताच्या कंठात
माणकांची माळ

माणकांच्या माळेला
केशराचे पाणी
केशराच्या पाण्यात
बालकवीची गाणी

बालकवीच्या गाण्यात
एक उदास पक्षी
पक्ष्याच्या पंखावर
श्रावणाची नक्षी

श्रावणाच्या नक्षीत
देवळांचे कळस
कळसावर पुन्हा
मेघांचे पळस.

राजसागर

हिमहंसांच्या तरल पिसांची
मेघामधल्या स्वप्नफुलांची
नाजुक मलमल अंगावरची
घाटचिऱ्यावर
अलगद फेडून
पुनव उतरली जलाशयी त्या,
आणि पसरता पाण्यावरती
तिच्या अनावृत लावण्याचा
शुभ्र ताटवा,
दुर्ग पहाडावरिल पुराणा
कंपित झाला
भग्न कमानीमधून त्याच्या
एक उसासा वादळतेने
धुमसत गेला

मेघ

नाव नसे मेघाला काही
गाव नसे वा नसे ठिकाणा
ऊफाट गगनी वाहत असतो
स्वररंगाचा एक तराणा.

दिशा हरवल्या मुशाफिरासम
कधी थांबतो कधी चालतो
गुरफटुनी स्वप्नांत केधवा
क्षितिज उशाला घेउनि पडतो.

केशर कुंकुम माखुनि केव्हा
फुलत उमाळ्यावरती राही
कधी व्यथेचा खंजिर खोचुन
रूप जांभळे भयाण घेई.

बलिवर्दासम पिसाट केव्हा
धूम धावतो पिऊन वादळ
शैलशिखेला मानुनि शंकर
निज देहाचे करितो देऊळ.

रहस्य सारे असा कलंदर
काय गर्जितामधून जळते
फुले स्मितातुन काय मनोगत
पृथ्वीवर ना कुणास कळते.

अतर्क्य असला परंतु जेव्हा
ओतुनी घेतो जमिनीवरती
समर्पणातुनि एक कळे की
निरर्थकातिल यात्रा नव्हती.

डोह

एकदा एक चंद्र
राजहंसी पंखांचा
रात्रीच्या मनात उमललेला
एक राजीव आभास–

एकदा एक इंद्रधनुष्य
वर्षेच्या श्यामल स्तनावरून
वासनेप्रमाणे ओघळणारा
एक रंगविलास

ढगांचे भस्म फासून
तपाचरणास बसलेले
विराट मौनात हरवलेले
असे एक आभाळ–

एकदा एक वणवा
किनाऱ्याजवळ पेटलेला
पृथ्वीच्या अशांत काळजातून
उधाणलेला जाळ–

एकदा एक कबूतर
एकदा एक कोकिळा
एकदा एका हरिणाची
बिलगलेली तहान–

असे काही काही
साठवले होते जळात
आता ग्रीष्म मागतो आहे
त्या सगळ्याचे दान.

अश्वमेध

ऐसे हे शुभ्र घोडे आगळे । तबेला लावण्याचे उमाळे
वेगाच्या उद्दाम कल्लोळे । दशदिशा धावती ।।

सतेज देखणे आकार । नवरत्नांचे अलंकार
डौलाचे नाना प्रकार । किती येक ते ।।

वाऱ्यावर उडे आयाळ । वदन झाले फेसाळ
महाकल्पाचे जणू बादळ । अवकाशा चिरितसे ।।

जवळदूरच्या लोकी । स्थापून स्वामींची मालकी
बजावून प्रेमे पायकी । परत येती ।।

लाभे स्वामीची भलावणी । सांडे स्मिताचे गुलाबपाणी
अहाहा काय ही इमानी । अश्वजातीची ।।

संतोषून स्वामी म्हणती । आत्ता द्या यांची आहुती
होईल तेणे तया प्राप्ती । स्वर्गलोकाची ।।

आधी खरारा करा नेटका । हरबरा खिलवा हवा तेतुका
तदनंतरी होमात टाका । विधिपूर्वक ।।

येणेपरी हवन घडे । मंत्रोक्त वन्ही धडधडे
अश्वात्मे सर्व स्वर्गाकिडे । चौखूर धावले ।।

स्वामींचे खुणावती डोळे । उघडले तबेल्याचे गाळे
उमद्या अश्वांची नवदळे । फुरफुरत ठाकिन्नली ।।

वादळ

अशा वादळ वेळेला
माझ्या राजस पाखरा
राहा राखून आसरा
धीरतेचा

वर फुटले आभाळ
लोटे घनावरी घन
त्यांचे घायाळ गर्जन
निनादते

घुमे बिजली पिसाट
पडे शूलापरी धार
फांदीफांदीला अंधार
लोंबलेला

पिसापरांच्या महाली
तुझे जोपासले जिणे
पुष्पपरागांचे गाणे
पंखावर

काळ पक्ष्यांच्या वैराचा
नभी जाऊ दे वाहून
खाली क्षितिजाच्या ऊन
थांबलेले

आनंदलोक

माझ्या आनंदलोकात
चंद्र मावळत नाही
दर्या अथांग प्रेमाचा
कधी वादळत नाही.

माझ्या आनंदलोकात
केले वसंताने घर
आंब्याआंब्याच्या फांदीला
फुटे कोकिळेचा स्वर.

सात रंगांची मैफल
वाहे येथे हवेतून
येथे मरणही नाचे
मोर पिसारा लेऊन

'आनंद' नाटकातून

प्रेम म्हणजे --

पुरे झाले चंद्रसूर्य
पुरे झाल्या तारा
पुरे झाले नदीनाले
पुरे झाला वारा

मोरासारखा छाती काढून उभा रहा
जाळासारखा नजरेत नजर बांधून पहा
सांग तिला तुझ्या मिठीत
स्वर्ग आहे सारा.

—शेवाळलेले शब्द आणिक
यमकछंद करतील काय ?
—डांबरी सडकेवरती श्रावण
इंद्रधनू बांधील काय ?

उन्हाळ्यातल्या ढगासारखा हवेत राहशील फिरत
जास्तीत जास्त बारा महिने बाई बसेल झुरत
नंतर तुला लगीनचिठ्ठी
आल्याशिवाय राहील काय ?

म्हणून म्हणतो जागा हो
जाण्यापूर्वी वेळ
प्रेम नाही अक्षरांच्या
भातुकलीचा खेळ
प्रेम म्हणजे वणवा होऊन जाळत जाणं
प्रेम म्हणजे जंगल होऊन जळत राहणं
प्रेम कर भिल्लासारखं
बाणावरती खोचलेलं
मातीमध्ये उगवूनसुद्धा
मेघापर्यंत पोचलेलं

शब्दांच्या या धुक्यामध्ये अडकू नकोस
बुरुजावरती झेंड्यासारखा फडकू नकोस

उधळून दे तुफान सगळं
काळजामध्ये साचलेलं
प्रेम कर भिल्लासारखं
बाणावरती खोचलेलं

'आनंद'

आरसा

आरसे असे करीत नाहीत
देखते रूप धरीत नाहीत
पण हा आरसा
वेगळाच आहे.

केसात फुले माळते वेळी
तिने यात पाहिले होते,
मुलखावेगळ्या
या आरशातून
ठरल्या वेळी
चौकट भरून
तेच रूप प्रगट होते.

अगतिक

या देहाचे अजून देणे
किती लागतो ते ना कळते
लालतांबडे दाह पेटवित
शरीरता ही अजून जळते.

चंद्रमेघ ते अजून फुटती
बरसत ठिणग्या संज्ञेवरती
अजुनि गल्बते लाल शिडांची
स्पर्शकिनारे शोधित फिरती.

निखळुनि पडते लौकिक संचित
गवतावरुनी माळ दवांची
या नियतीशी कसे लढावे
इथे शाश्वती पराभवाची.

दलदलीत या अफाट माझा
अगतिक थकवा रखडत आहे
पुरंध्र मातीशी वरणीच्या
तुटले नाते जोडित आहे.

मेणा

चारसहा कोकिळा
पहाटवेळी गातात
किनखापी स्वरांचा
एक मेणा बांधतात

मरणाच्या वेशीवर
उनाडणाऱ्या मला
मेण्यामधे घालून
पृथ्वीवर आणतात.

तेव्हाही

जेव्हा मी नसेन
तेव्हाही असेन
तुझ्या पापणीच्या आत
अवघडलेल्या
एका थेंबामध्ये.
आणि आजच्यासारखाच
तेव्हाही हसेन
आणि म्हणेन,
अजूनही मी
अवघडच.

स्तोत्र

प्रकाशदाता
जीवनदाता
हे सविता, उदयाचलि ये

विश्वकमळ हे
मुग्ध अचेतन
दलादलातुनि फुलवित ये

निराकारल्या
चराचरातुन
सुवर्णरेषा सांधित ये

नीरवतेच्या
मरुभूमीवर
सौध स्वरांचे बांधित ये

अवकाशातिल
भ्रांत घनावर
जीवन आशय शिंपित ये

पृथ्वीवरच्या
रित्या मनांतुन
प्रकाशपद तव रोवित ये

धरा म्हणाली

या मातीला– धरा म्हणाली– तुला कशाची तरी
सात ग्रहांनी शिरी धरावी हिजवर अबदागिरी

राजघराचे बंध तोडुनी नृपाळनंदन कुणी
दीप होउनी जळत जातसे, अथांग तिमिरातुनी
करून गेला या जमिनीवर करुणेची लावणी
त्या करुणेचे पराग गंधित परिमळती अंतरी.

मरण घेउनी खांद्यावरती एक कुणी चालला
पतितांच्या आसवांत त्यांला परमेश्वर गावला
देह क्रुसावर चिरे तरी तो तारकपद पावला
त्या रक्ताचे थेंब माळले दिव्य माणकापरी.

कोटि जनांच्या दरिद्रतेचा कुणास जळता वसा
स्मितात त्याच्या मिळे बळींना मुक्तीचा भरवसा
द्वेषाग्नीवर कोसळला तो घन ग्रीष्मावर जसा
प्रेमसमर्पित त्या श्वासाची गवतावर मंजरी.

कुणी फेकले बलोद्धतांच्या देह रथाखालती
कुणी कुणाच्या अश्रूसाठी देई सर्वाहुती
देवपणाच्या समीप जाते इथेच पार्थिव मती
चरणखुणांच्या अशा तारका अगणित मातीवरी
सात ग्रहांनी शिरी धरावी हिजवर अबदागिरी.

मराठी ग्रंथ संग्रहालय ठाणे
काव्य
ग्रं. क्र. 2806
शाखा (स्वाक प्रत)

अव्यक्तादीनि

ही तमार्णवाची गलबते
झाली बंदराची आश्रिते
लक्ष दिव्यांची प्रकाशिते
येथे ओथंबली ॥

त्या गलबतांचे वल्हेकरी
आलो या किनाऱ्यावरी
रसगंधाची रूपनगरी
ठायी ठायी प्रगटली ।।

दिठीला देखतेपण आले
श्रुतीला गीत लाभले
कामनावासनांचे कळे
संज्ञेवर बहरले ।।

ही दीपदाणी मृत्तिकेची
पेटली ज्योत अहंभावाची
उजळते प्रगटते प्राची
जैशी सूर्योदयी ।।

या बंदराचे कृपाकारण
अभावास ये आथिलेपण
मातीस मिळे महिमान
विश्वात्मकाचे ।।

लोट इंद्रधनूंचे कल्लोळती
विजांची जंगले भडकती
पळेही राहती ना रिती
ऐसे हे राहाटणे ।।

शिडे पुनश्च उभारता
तमार्णवी प्रवास करता
या बंदराची वत्सलता
विराजेल अंतरी ।।

पर्वणी

व्यर्थ गेला तुका । व्यर्थ ज्ञानेश्वर
संतांचे पुकार । वांझ झाले ।।

रस्तोरस्ती साठे । बैराग्यांचा ढीग
दंभ शिगोशीग । तुडुंबला ।।

बँड वाजविती । सैंयापिया धून
गजाचे आसन । महंतासी ।।

भाले खड्ग हाती । नाचती गोसावी
वाट या पुसावी । अध्यात्माची ।।

कोणी एक उभा । एका पायावरी
कोणास पथारी । कंटकांची ।।

असे जपीतपी । प्रेक्षकांची आस
रुपयांची रास । पडे पुढे ।।

जटा कौपिनांची । क्रीडा साहे जळ
त्यात हो तुंबळ । भाविकांची ।।

क्रमांकात होता । गफलत काही
जुंपते लढाई । गोसाव्यांची ।।

साधू नाहतात । साधू जेवतात
साधू विष्ठतात । रस्त्यावरी ।।

येथे येती ट्रक । तुपसाखरेचे
टँकर दुधाचे । रिक्त तेथे ।।

याच्या लंगोटीला । झालर मोत्यांची
चिलीम सोन्याची । त्याच्या पाशी ।।

येथे शंभराला । लाभतो प्रवेश
तेथे लक्षाधीश । फक्त जातो ।।

अशी झाली सारी । कौतुकाची मात
गांजाची आयात । टनावारी ।।

तुका म्हणे ऐसे । मात्रेचे मइंद
त्यापाशी गोविंद । नाही नाही ।।

भेटीलागी

तुझ्या भेटीलागी
सिद्धता हो सांग
मृत्तिकेचे पांग
तोडले मी ।।

अहंतेचे ऐने
सौहृदाचे आर्त
जुन्या बाजारात
लिलावले ॥

लक्ष संबंधाचे
खणले तणाव
उद्ध्वस्त पडाव
धरेवर ॥

कीर्द खतावण्या
सोडल्या पाण्यात
राखल्या गाण्यात
नोन्दी काही ॥

घेणे होते थोडे
देण्यास ना पार
निर्लज्ज नादार
जाहलो मी ॥

दिवाळखोरीचा
देहलीला दीप
तेजाची तिरीप
तेवढीच ॥

चंद्राचे शारद
सूर्याचे दहन
केले विसर्जन
नभामाजी ॥

आकाशगंगेत
पृथ्वीवर बया
माती गेली न्हाया
आणली ती ॥

जिण्याच्या कूटाशी
केली झटापट
त्याचे वायफट
केरामध्ये ॥

देहतेचे सौध
मनाची गोपुरे
लाल बंदीघरे
वासनांची ॥

त्यांच्याही दाराशी
राजीनामा दिला
सहीशिक्का केला
करारास ॥

पावसाळी घना–
परी पूर्ण आता
होऊनिया रिता
थांबलो मी ॥

बिस्मिल्लाच्या फक्त
सनईचे स्वर
काही बरोबर
घेऊ द्यावे ॥

दोन कणिका

तुझ्या नेत्रामध्ये
आवसेची रात
पापण्याच्या आत
गहिरली.
दिव्याविन तीत
भ्रमलो भ्रमलो
अखेरीस आलो
पाण्यापाशी.

* * *

आंब्यावरचे कोकिळ गाणे
पहाट शेजेवर अवतरले
बर्फावरती वसंत पेरित
मनात फिरले.
देहामधल्या तिठ्यातिठ्यावर
चंद्रदिव्यांचे पेटवुनी सर
पंखावर अरुणोदय झेलित
पुनश्च फांदीवर आंब्याच्या
जाऊनि बसले.

गालिब गीते

गालिबांच्या गझलांचे हे स्वैरानुवाद. श्री. सेतुमाधवराव पगडी यांच्या ‘ मिर्झा गालिब आणि त्याच्या उर्दू गजला ’ या पुस्तकातील भाषांतराच्या आधारे केलेले.

हा अश्व जीवनाचा वाऱ्यापरी गती ही ।
नाही लगाम हाती रिकिबीत पाय नाही ।।

इश्कात कैद आम्ही कचपाश श्यामलांचे ।
ज्या बांधती तयांना भय काय शृंखलांचे ।।

म्हणतेस की कटी मी कसते तुला छळाया ।
खोटाच धाक कोठे आहे कटी कसाया ।।

भिंतीवरी तृणाचा शेवाळला उमाळा ।
असला वसंत जेथे तेथे कसा हिवाळा ।।

थडग्यात लोपसी तू लपवावयास प्रीती ।
पडदाप्रथा अशी ही कोणास ज्ञात होती ।।

ही आसने नमाजी यतिवेष हे विकावे ।
बहु काळ लोटलेला, मदिरालयास जावे ।।

काहीही बोलता मी तू बोलतेस ‘ काय ’ ।
इन्कार धूर्ततेचा, उद्देश अन्य काय ।।

आहे मशीद माझी प्रज्ञेपलीकडे ती ।
मक्केतली प्रतीके पथ मात्र दाविताती ।।

गालीबला करी ही बेकाम प्रेमव्याधी ।
अमुच्यातही उभारी होती बरीच आधी ।।

ना मागता खुशीने दे आज चुंबने ती ।
दायाद आमुचे का तिज हा रिवाज देती ।।

ना दावतात पर्वा रेषा न भावनांची ।
ही रीत पारखाची या धूर्त अंगनांची ॥

मज गायिका हवी जी गाईल दर्दगीते ।
तडितेपरी स्वरांनी जाळील जीवनाते ॥

हर लाट सागराची समुदाय संकटांचा ।
त्यातून थेंब मोती झाल्यास व्हावयाचा ॥

नुसता खुदाच होता, नसते तरीहि होता ।
होण्यात मी जळालो, हो काय, मी न होता ॥

रोगास जीवनाच्या मृत्यूच औषधी हे ।
होई प्रभात तो या जळणे दिव्यास आहे ॥

मम दैव झोपले मी झोपेविना झुरावे ।
सुकुमार स्वप्न तेही निद्रेविना दुरावे ॥

साकी फजीत झाला मजला शराब देता ।
सुरईवरीहि आता ना डौल ना अहंता ॥

मधु सेवता गुलाबी हृदयात बागशाही ।
हो तांबड्या दिव्यांची देहात रोषणाई ॥

बदनाम जाहल्याने गालीब ख्यात झाला ।
शाहीर या पदाची पर्वा असे कुणाला ॥

जळतो दिवा बघोनी गालावरील लाली ।
द्वेषात जीवनाची त्या शाश्वती मिळाली ॥

जिव्हा नि ओठ देवा नच बोलती तुझ्याशी ।
व्रण वेदना नि अश्रू ही बोलती तुझ्याशी ॥

घे नोंद काळजाच्या रक्ताळल्या व्रणांची ।
यादी नकोस मागू तुमच्या प्रभो गुन्हांची ॥

रा. क्र.

मराठी ग्रंथ संग्रहालय ठाणे
ग्रं. क्र. आवि २८६६
ग्रंथ. शाखा (स्थळ प्रत)

[illegible] [illegible]

भिडतो आहे

भिडला भिडला

[illegible]

[illegible] अंतराळात लढतो आहे;

[illegible] [illegible] [illegible] [illegible]

[illegible] [illegible] आहे

[illegible] [illegible] [illegible] [illegible]

[illegible] [illegible] [illegible] आहे

आहे [illegible] [illegible]

[illegible] [illegible] [illegible]

[illegible] [illegible]

[illegible] [illegible]

[illegible] [illegible]

[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] —

[illegible] [illegible]

[illegible]